

„das Anbild“). Vhodnější než s na ha o za chování slovníkové podoby by možná byl překlad opisem, který by blíže vystihoval smysl. Překladatel potíží s nezvyklými termíny částečně řeší připojeným překladovým slovníčkem, avšak jeho provedení je opět diskutabilní. Uvádějí se v něm převážně běžné překlady běžných slov, což je zbytečné, a naopak chybí některé stěžejní pojmy. To pak v souvislosti s některými neobvyklými překlady, jež jsou ve slovníčku uvedeny, může u čtenáře vzbuzovat nejistotu ohledně některých klíčových termínů, jež ve slovníčku uvedeny nejsou (příkladem nezvyklého překladu je překlad „die Orientierung“ jako „specifikace“, což je význačný významový posun). Na druhou stranu je diskutabilnost překladu kompenzována připojenou bibliografií, která spolu se stručnou biografií rozšiřuje možnosti studijního využití vydaného textu.

Jaroslav Novotný

Sebastian Haffner: Příběh jednoho Němce (*Geschichte eines Deutschen*, DTV 2002, přeložila Jana Zoubková) Prostor, Praha 2002

V příštím roce to bude 60 let, co skončila Druhá světová válka a padl nacistický režim, stále ale není jasné, kde se vzal, jak a proč vůbec vznikl. Četli jsme desítky více méně důmyslných úvah o tom, čím byl nacismus umožněn a předznamenán v německém myšlení, kultuře, snad dokonce v „národní povaze“ – anebo naopak způsoben otřesením hodnot, hospodářskou krizí, necitlivou politikou vítězů První války. Jenže to všechno byly pohledy zvenčí, které nemohly osvětlit tu skutečnou a nehlubší záhadu: jak se tak primitivní a surová ideologie mohla ujmout a prosadit v jednom z nejvzdělanějších národů cel

Evropy. Konec konců ani hluboká a přesná jazyková analýza Klempererova (*Lingua tertii imperii*, LTI), psaná uprostřed strašné represe, nebyla vlastně pohledem zevnitř: Klemperer byl od samého začátku Hitlerovým odpůrcem a nikdy ani trochu nepodleh jeho svodu.

Teď jsme se konečně dočkali. Posmrtně vydané paměti německého právníka a žurnalisty na léta 1914 až 1933 (1938 Haffner emigroval do Londýna) podávají jedinečný vhled do toho, co se v duši „jednoho Němce“ v té době mohlo odehrát. Haffner začíná svým dětstvím, jak pravidelně hlтал denní hlášení o německých válečných úspěších asi tak, jako sledují fanouškové události hokejové ligy, a popisuje šok, když tyto zprávy v listopadu 1918 náhle a bez vysvětlení skončily. Úspěch za úspěchem – a najednou konec. Není v tom nějaká zrada?

Poválečná léta vzpour a revolucí popisuje Haffner jako řadu zklamání, kde se zdiskreditovali všichni, kdo se tvářili jako obránci svobody a spravedlivé vlády (Noske). Výmarskou republiku (zejména za Rathenau a Stresemanna) popisuje se sympatií, nepřehlíží ale ani to, co se jí stalo osudným: slabost a nudu demokratické politiky, která nemohla lidi ničím nadchnout – a to je to, na co mladí Němci podle Haffnera čekali. Strhující program a rétorika Hitlerova se přesně strefila do této potřeby, neboť Haffner je přesvědčen, že jeho vrstevníci nedovedli ocenit obyčejnou svobodu a naplnit ji vlastními obsahy. Na jednom místě říká: „Neumějí žít, potřebují nějaké vysvobození, vykoupení.“

Absurdní inflace 1923 zruinovala poctivé stádky a vytvořila nové zbohatlíky, drzé, cynické a „úspěšné“. V polovině 20. let se objevil nový zdroj nadšení a kolektivních úspěchů – sport, podle Haffnera „poslední německé masové šílenství, jemuž jsem sám podlehl“. Hitlerův nástup popisuje očima

studenta, kterého politika příliš nevzrušovala, dokud si – z podnětu své židovské přítelkyně – nezačal všimát „hnědého Němectví“ s jeho surově tupými frázemi o „nasažení“, „*Volksgenosse*“, „hroudě“ a „podčlověku“. Autoritářská vláda Břitiningova se chtěla Hitlerovi bránit, ve skutečnosti mu různými omezeními jen připravila půdu.

A pak to přišlo v plné síle: pochodující nadšenci s vlajkami a zpěvem, které lidé na chodníku zdravili vztyčenou paží – a běda tomu, kdo by ji nezvedl, leda by se rychle uklidil do průjezdu. Haffner popisuje první trapné epizody „arizace“ v domácnostech svých přátel a nakonec na soudu, kde pracoval. Drzou surovost jedněch – a zbabělou „slušnost“ druhých. Bojot židovských obchodů, Křišťálovou noc a první politické vraždy, které jako by nikoho nevzrušovaly. Haffnerovi bezradní vrstevníci, nepřipravení na „prázdnou“ svobodu, ovšem zavětřili: to je přesně ta vzrušující, nebezpečná hra, „dynamika“, která jim od války chyběla.

Vrcholem Haffnerova líčení je popis toho, jak se sám stal nástrojem terorizování druhých. Jako soudní čekatel dostal pozvání na třítydenní školení kdesi ve venkovských kasárnách. Tam kupodivu nešlo o žádné mytí mozku, jak si představoval, ale jen spartánský kasárenský život, uniforma s rudou páskou, pochodování a zpěv. A ovšem – zupáček „kamarádství“, které zbavuje člověka zbytku soukromí, osobní odpovědnosti a pěchuje do houfu, z něhož už není cesta ven. „O Němcích se říká, že byli ztotožnění; bylo to něco horšího: byli jsme zkamarádění (*verkameradet*)“ – tj. zbavení své individuality. Ale teprve když si všiml, jak před ním a jeho zpívajícím oddílem lidé utíkají do průjezdů, uvědomil si, co se stalo. Že nestačí vnitřní ironický nadhled a odstup in telektuála, který nacistům konec konců vůbec nevalil: stačí, když pochoduje a zpívá s ostatními.

Haffnerovy vzpomínky, napsané 1939, ale objevené v archivu až 2002, nejsou žádné hlubokomyslné úvahy, ale docela prosté vzpomínky, živé, plné osobních událostí a detailů. Někdy mimořádných, jindy spíš obvyklých. Autor sám se na jednom místě omlouvá, zda není příliš rozvláčný. Jenže právě tato bezprostřednost jim dává mimořádnou věrohodnost a přesvědčivost. Co se to tehdy s Haffnerovou generací stalo, je tu prostě předvedeno. Pro každého, kdo si láme hlavu s budoucností svobody, je to jedinečný materiál k přemýšlení. Ne ovšem k optimismu. *Jan Sokol*

Blagg, Nigel: Can we teach intelligence? Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey 1991

Kniha Nigela Blagga *Can we teach intelligence?* stojí bezpochyby – i s ohledem na relativně dlouhou dobu od jejího vydání – za pozornost. Jak její název může napovědět, zabývá se stále aktuálním tématem možnosti cíleně rozvíjet lidskou inteligenci. Ve skutečnosti ale tato kniha není teoretickou diskusí na téma ne/možnosti učit inteligenci, ale velmi pozoruhodným sdělením k tématu „*jak učit dovednosti myslet*“ (teaching thinking skills). Toto sdělení staví na rozsáhlém výzkumném projektu, jehož cílem bylo evaluovat program „Instrumentální obohacení R. Feuerstein“, resp. potenci tohoto programu sloužit jako nástroj rozvoje kognitivních dovedností žáků s výukovými obtížemi. Propojení teoretického pozadí problému výuky kognitivních dovedností s realizovanou studií umožňuje čtenáři v jedné knize:

- obsáhnout problém výuky kognitivních dovedností jako velmi bohaté téma (pedagogické) psychologie
- seznámit se s jedním z celosvětově nej-